

87912

Vår Fågelvärld 40 (1981):13-22

Häckningsbeståndet av svarthakedopping *Podiceps auritus* i Sverige

STEN REGNELL

Under flera decennier har Sten Regnell studerat svarthakedoppingen i Sverige. Med hjälp av inventeringar utförda 1969 och 1972 visar han i denna uppsats att man hittills allvarligt underskattat antalet häckande par. Under inventeringsåren påträffades svarthaken på ca 500 lokaler. 1969 rapporterades ca 1 200 par, under SOF:s riksinventering 1972 ungefär 900 par. Det verkliga totalbeståndet uppskattas till 1 900-3 000 par, sannolikt ca 2 500 par.

Storleken av svarthakedoppingens häckningsbestånd i Sverige synes vara föga känd. För att söka nå klarhet i denna fråga organiserade författaren 1969 en riksomfattande inventering. Tre år senare utsåg SOF:s Forskningskommitté svarthakedoppingen till "riksinventeringsart", och författaren ombads i efterhand (1973) att bearbeta det inkomna materialet. Denna artikel redovisar resultaten av bägge dessa inventeringsförsök.

Inventeringen 1969

En privat inventering som denna har självfallet begränsade resurser. För att få ett förhoppningsvis någorlunda täckande primärmaterial vidtogs följande åtgärder.

Förfrågningar med tabellblad för ifyllnad utsändes till en rad privatpersoner samt ornitologiska föreningar, rapportkommittéer etc. Upprop publicerades i några tidskrifter, inkl. *Svensk Jakt, Sveriges Natur* och *Vår Fågelvärld*. Författarens ordinarie medarbetare, normalt sysselsatta med specialstudier av artens ekologi och etologi, engagerades för inventeringar över något större områden. Telefonförfrågningar i relativt stor skala genomfördes för vissa landsdelar, speciellt sådana med ingen eller iögonenfallande mager rapportering. En begränsad litteraturomgång gjordes, främst i *Fauna och Flora, Sveriges Natur* och *Vår Fågelvärld*.

Riksinventeringen 1972

De kanaler som är normala vid riksinventeringar i SOF:s regi kom här till användning. När rapportmaterialet året efter kom i författarens hand kunde dock med beklagande konstateras att det var mycket magert. För att i någon ringa mån

bidraga till ett mer realistiskt resultat genomförde författaren ett antal telefonförfrågningar i efterhand som genast höjde resultatet med över 10 %.

Bearbetning

Indelningsgrunden nedan är landskapsvis: denna är den självklart rimligaste, den innebär naturligare gränser än t ex länsindelning och den tillåter jämförelser i tiden.

Primärmaterialet är synnerligen heterogent, och det har alltför ofta varit svårt för bearbetaren att bedöma vederhäftigheten i rapporterna. Så långt möjligt har rapporterna accepterats "i god tro"; uppenbart tveksamma fall har dock exkluderats.

För vissa lokaler uppges att häckning säkert förekommit men utan uppgift om vare sig parantal eller antal observerade individer: dessa har vid bearbetningen inkluderats som "lokaler med ett häckande par", även om denna försiktiga tolkning förvisso kan diskuteras. I andra fall åter uppges åtskilliga observerade individer men blott "ett häckande par" utan närmare information; bearbetaren är här helt utlämnad, och bedömningen av det verkliga antalet häckande par blir med nödvändighet godtycklig.

I redovisningen nedan meddelas antalet "rapporterade häckande par". En kommentar är erforderlig: i flertalet fall redovisas rapporterade par, men ibland har en bedömning fått göras, nämligen då enbart observerade individer meddelats.

Några rapportörer har meddelat att häckning är "trolig" eller "möjlig". Inte sällan innebär detta när det gäller svarthakedoppingen en alltför stor försiktighet, beroende på otillfredsställande kunskap om arten. Några kontrollfall visar också

detta. Redan efter att den privata inventeringen 1969 avslutats stod det klart att information med aspekter på taxering av häckningsbestånd av svarthakedopping erfordras. Det var olyckligt att Riksinventeringen 1972 arrangerades utan att författaren blev informerad och fick tillfälle att lämna anvisningar av den typ som redovisas i Regnell (1981); misstagen från 1969 upprepades 1972, om möjligt i än större skala.

Felkällor

Principiellt förekommer vid taxering av häckningsbestånd av svarthakedopping följande väsentligare felkällor (se också Regnell 1981):

(a) Rapportören tar inte ställning till om häckning förekommer eller inte. Denna felkälla kan leda till såväl under- som överskattning, troligen vanligen den förstnämnda (beroende på alltför få eller inga besök under senvåren – sommaren, vilket leder till att bearbetaren av försiktighetsskäl exkluderar lokalen).

(b) Arten anges som häckande på en lokal där den i själva verket inte häckar: synes enligt hittills vunnna erfarenhet vara en mycket ovanlig felkälla.

(c) Arten anges som ej häckande ("endast sträckande exemplar") på en lokal där den i själva verket häckar. Detta synes vara en relativt vanlig felkälla och leder till underskattning av såväl häckbeståndet som antalet lokaler.

(d) Antalet häckande par felbedöms, ofta grovt. Teoretiskt kan överskattning förekomma, men faktum är att jag inte känner till ett enda sådant fall i praktiken. Däremot är det synnerligen vanligt med underskattning; en felkälla av allvarlig karaktär. Sålunda har det visat sig att den verkliga populationen inte sällan är 50–100 % (ibland flera 100 %) större än den rapporterade.

(e) Häckningslokaler besöks, men ingen rapportering sker. Torde beklagligtvis utgöra en allvarlig felkälla.

(f) Häckningslokaler blir ej besökta (av ornitologer). Även detta kan vara en betydande felkälla. Indicier på detta, samt på felkällorna (d) och (e):

– när en godtycklig provyta taxeras (i de delar av landet som alls hyser svarthakedopping) visar det sig då och då att arten påträffas häckande på lokaler som tidigare rapporterats med lägre parantal eller inte alls.

– en anmärkningsvärt stor del av de rapporterade lokalerna – speciellt smärre, "okända" sådana, alltså exklusive välkända fågelsjöar – ligger i nära anslutning till vägar. Orsaken torde vara helt klar: många färdas i bil, upptäcker en sjö/göl från vägen, stannar och konstaterar förekomst av svarthakedopping; de många lokaler av samma typ som råkar ligga långt från vägar förblir däremot i många fall orapporterade.

– den rapporterade förekomsten är – grovt schematiserat – koncentrerad antingen till de delar av landet som har större befolkningstäthet och mycket vägar eller till exklusivare "turist/fågel"-områden (typ Gotland, Öland, delar av Lappland).

– då en karta över ett okänt område med ingen rapporterad häckning studeras och man tycker sig finna ett antal sjöar som borde kunna hysa häckande svarthake, startas en "telefonkampanj" för att få kontakt med fågelkunniga personer med lokalkännedom: gång på gång visar det sig att häckning av svarthakedopping förekommer! Jag har gjort det några gånger, påfallande ofta med positivt resultat. Självfallet är metoden alltför tids- och kostnadskrävande att användas generellt, men som stickprovsindiciem är den intressant.

– utbredningskartor med rapporterade lokaler uppvisar då och då – inom artens normala förekomstområde – koncentrationer som kan synas egendomliga. Förhållandet beror helt enkelt på effektivare bevakning/rapportering av vissa delområden; några exempel: Skellefteåtrakten (Holger och Ulf Lerner m fl), Umeåtrakten (Stefan Ericsson m fl), delar av Ångermanland (Erik Bartler, Jan Mascher m fl), delar av Hälsingland (Ingvar Andersson, Sigvard Carlsson, Hans Lidman m fl), Surahammars kommun (Sören Larsson m fl), Norrtäljetrakten (Tore Andersson, Bill Douhan m fl), Gnesttrakten (Lennart Wahlén m fl) etc. Slutsats: om hela landet vore lika effektivt bevakat och rapporterat som dessa exempel skulle utbredningskartorna se mindre egendomliga ut, och totala antalet par vara väsentligt större.

De viktigaste felkällorna är sannolikt (d), (e) och (f) samt i viss mån (c): alla leder till att den rapporterade förekomsten blir långt lägre än den verkliga. Felkällan (d) kan kanske i framtiden elimineras, men den stora felkällan (e) synes

problemet "riksinventeringen" måste tillräckligt resurser (1972). landsdelen Norrland

Resultat

Sammanfattande 1969, fördelad för redovisning

Tabell häckning

Reportering bredvid

Landskap Provin

Skåne Blekinge Småland Öland Gotland Östergötland Västerbotten Σ Göta

Värmland Närke Södermanland Uppland Västmanland Dalarna Σ Svea

Gästrikland Hälsingland Medelpad Ångermanland Jämtland Västernorrland Lappland Σ Norrland ΣΣ Syd

rapporterade
nda" sådana,
ar – ligger i
n torde vara
pptäcker en
konstaterar
de många
r ligga långt
många fall

är – grovt
ntingen till
befolknings-
exklusivare
land, Öland,

le med ingen
h man tycker
kunna hysa
n "telefon-
fågelkunniga
ang på gång
hakedopping
agra gånger,
at. Självfallet
adskrivande
stickprovs-

rade lokaler
normala före-
om kan synas
helt enkelt på
ing av vissa
llefteåtrakten
Umeåtrakten
Angermanland
fl), delar av
Sigvard Carls-
Surahammars
rrtäljetrakten
n fl), Gnesta-
Slutsats: om
bevakat och
kulle utbred-
mliga ut, och
törre.

olikt (d), (e)
er till att den
t lägre än den
i framtiden
an (e) synes

problematiske. Det förefaller som om upprop, "riksinventeringar" etc. inte är tillräckliga, utan personlig påverkan och kraftfulla "kampanjer" måste till (redan denna redovisning är belysande: den privata kampanjen 1969 med dess begränsade resurser gav betydligt mera än Riksinventeringen 1972). Felkälla (f) är av mindre betydelse i vissa landsdelar men i andra – t.ex. stora delar av Norrland – den allvarligaste.

Resultat

Sammanlagt redovisas 1 162 rapporterade häckande par svarthakedopping på 399 lokaler år 1969, samt 863 par på 274 lokaler 1972. Fördelningen framgår av tabell 1 och figur 1.

Förutom häckningslokalerna 1969 och 1972 redovisas också andra kända häckningslokaler

från åren 1958–68 och 1970–71, d.v.s. sammantaget erhålls en grov (ofullständig) bild av utbredningsområdet för arten under femtonårsperioden 1958–1972.

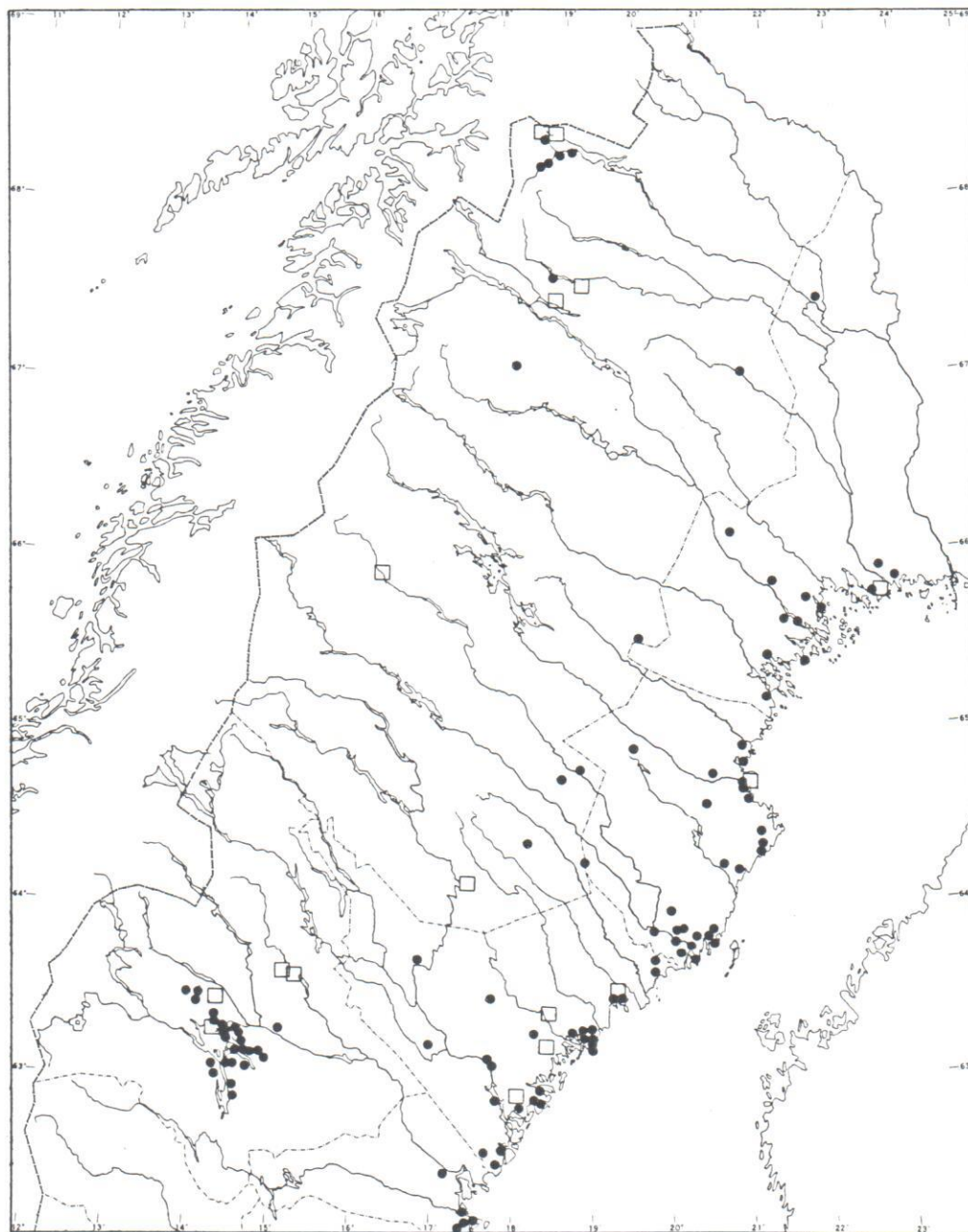
Bedömning av den verkliga häckningspopulationen

Målsättningen vid taxeringar av denna typ är självfallet främst att få fram den verkliga häckningspopulationens storlek, i andra hand bl.a. förändringar med tiden. Nu är bägge inventeringarna tyvärr så bristfälliga att de inte kan användas direkt, utan bedömningar måste till. Härvid har felkällor enligt ovan beaktats. Inventeringarnas kvalitet gör inte en jämförelse mellan 1969 och 1972 meningsfull, och därför får bedömningarna nedan sägas gälla "1969–1972".

Tabell 1. Rapporterat antal häckande par svarthakedopping i Sverige 1969 och 1972 samt rapporterat antal häckningslokaler 1969, 1972, 1969 + 1972 och 1958–1972.

Reported number of breeding pairs of the Horned Grebe in Sweden in 1969 and 1972 and reported number of breeding localities in 1969, 1972, 1969 + 1972 and 1958–1972.

Landskap Province	Antal par No. of pairs		Antal lokaler No. of localities			
	1969	1972	1969	1972	1969 + 1972	1958– 1972
Skåne	2	1	2	1	3	4
Blekinge	1	?	1	?	1	1
Småland	104	71	44	27	53	60
Öland	32	38	14	16	24	29
Gotland	39	28	12	9	12	16
Östergötland	196	179	30	19	34	38
Västergötland	26	58	3	10	10	14
Σ Götaland	400	375	106	82	137	162
Värmland	7	6	5	4	6	7
Närke	11	23	5	8	8	13
Södermanland	60	90	33	38	47	55
Uppland	114	93	42	39	64	74
Västmanland	81	59	26	16	29	32
Dalarna	13	8	8	6	11	16
Σ Svealand	286	279	119	111	165	197
Gästrikland	49	11	12	5	13	13
Hälsingland	217	123	72	38	77	81
Medelpad	17	17	4	6	6	6
Ångermanland	40	36	20	19	25	29
Jämtland	60	?	24	?	24	28
Västerbotten	53	10	21	5	25	26
Norrbotten	27	1	12	1	13	14
Lappland	13	11	9	7	13	19
Σ Norrland	476	209	174	81	196	216
ΣΣ Sverige	1 162	863	399	274	498	575

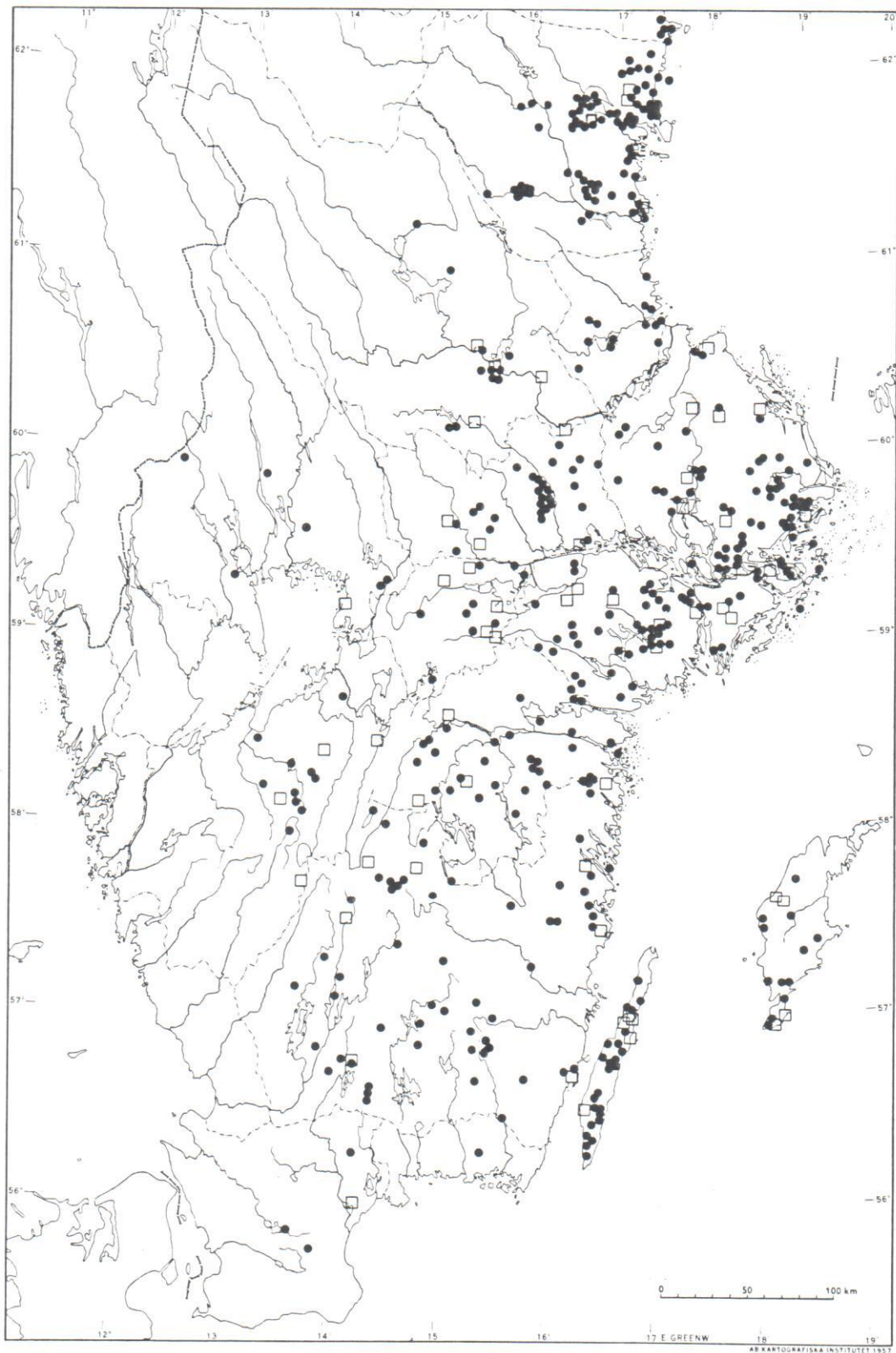

Figur 1. Kända häckningslokaler för svarthakedopping *Podiceps auritus* i Sverige 1958–1972. Fyllda cirklar = lokaler rapporterade vid inventeringarna 1969 och 1972, ofyllda kvadrater = fynd åren 1958–68 resp. 1970–71.

Known breeding localities for the Horned Grebe, *Podiceps auritus*, in Sweden in 1958–1972. Filled circles = reported in the 1969 and 1972 censuses; open squares = records in 1958–68, and in 1970–71.

...llda cirklar =
...p. 1970-71.
...les = reported

För varje landskap anges före bedömningen rapporterat antal häckande par 1969/1972. Vid bedömningen anges två avrundade värden för antalet häckande par: det lägre ett bedömt minimum, det högre ett mer sannolikt värde. Det är dock inte uteslutet att för flera landskap det verkliga antalet avsevärt överskrider den högre bedömningen. Slutligen bör kanske tilläggas att några av bedömningarna gjorts inte utan vända.

Skåne. Rapporterat: 2/1. Trots anmärkningsvärt mager rapportering från detta ornitologrika landskap kan fastslås att stammen numera är svag och minskande; möjligen finns dock ytterligare några par, speciellt i NE. Bedömt: 2-5.

Blekinge. Rapporterat: 1/?. Ytterligare par finns nog nära Smålands- och Skåne-gränserna. Bedömt: 2-5.

Halland. Rapporterat: 0/0. Det synes mig dock inte helt uteslutet att något par finns i de inre delarna. Bedömt: 0.

Småland. Rapporterat: 104/71. Mycket fattas tyvärr i rapporteringen för detta ur svarthakesynpunkt viktiga landskap, speciellt i länsdelarna G och H. Bedömt: 200-275.

Öland. Rapporterat: 32/38. Mascher (1972) har bearbetat Riksinventeringens uppgifter och kom till 31 (33) par "i underkant". Här redovisas alltså samma år 38 par, vilket bl.a. beror på partiellt annan tolkning. Det kan också nämnas att jag genomförde en grovinventering 1971 - som ej täckte hela Öland - , och den gav 42 par. Många av de öländska lokalerna är svårinventerade på grund av topografi och växtlighet, vilket ofta leder till underskattningar. Bedömt: 45-55.

Gotland. Rapporterat: 39/28. Partiellt svårinventerade häcklokaler (finns flera fall ur praktiken med stora underskattningar från med arten ovana observatörer). Bedömt: 45-50.

Östergötland. Rapporterat: 196/179. Delvis svag rapportering, t.ex. i NW och SSE. Bedömt: 250-275.

Västergötland. Rapporterat: 26/58. Torde finnas ytterligare häcklokaler i NE, eventuellt också i S. Bedömt: 70-80.

Dalsland. Rapporterat: ?/?. Förefaller dock sannolikt att något par kan finnas. Bedömt: 0-2.

Summa Götaland.
Rapporterat: 400/375. Bedömt: 614-747.

Värmland. Rapporterat: 7/6. Det betvivlas att alla häckare blivit rapporterade. Bedömt: 10-15.

Närke. Rapporterat: 11/23. Mager rapportering 1969 i detta ornitologrika landskap. Troligen fattas åtskilligt, inte minst i S. Bedömt: 40-60.

Södermanland. Rapporterat: 60/90. Delvis god rapportering (speciellt 1972) som möjligen antyder häckningskoncentration till ett centralt stråk. Bedömt: 150-175.

Uppland. Rapporterat: 114/93. Mycket ojämn rapportering. Bedömt: 225-275.

Västmanland. Rapporterat: 81/59. Delvis god rapportering, men förmodligen fattas åtskilligt i skogssjöar etc, kanske mest längst i W och E. Bedömt: 125-150.

Dalarna. Rapporterat: 13/8. Sannolikt finns några tillägg i landskapets E delar, eventuellt även i NNE och SW. Bedömt: 10-20.

Summa Svealand.
Rapporterat: 286/279. Bedömt: 560-695.

Gästrikland. Rapporterat: 49/11. Mager rapportering 1972. Troligen finns flera, speciellt i N och NW. Bedömt: 50-75.

Hälsingland. Rapporterat: 217/123. Relativt mager rapportering 1972 i detta för svarthakedoppingen mycket viktiga landskap. God täckning i de kustnära delarna samt i Voxnandalen. Man frågar sig bara hur mycket som egentligen finns i de stora inre delarna. Bedömt: 300-375.

Medelpad. Rapporterat: 17/17. Enbart rapporter från kustnära lokaler föreligger; ovisst hur mycket som finns inåt (=landskapets huvuddel). Bedömt: 30-70.

Ångermanland. Rapporterat: 40/36. Blott några få rapporter föreligger från de inre delarna, där troligen åtskilliga häckpar finns. Bedömt: 70-110.

Härjedalen. Rapporterat: ?/0 (negativ rapport 1972). Arten har tidigare rapporterats häckande i landskapet, och med all sannolikhet finns här en stam. Bedömt: 2-5.

Jämtland. Rapporterat: 60/? (ingen rapport 1972). Nästan alla rapporterade par 1969 redovisas från småvatten i Storsjöregionen, men sannolikt finns arten på åtskilliga håll i detta stora landskap med känd häckning sedan länge. Bedömt: 90-125.

Västerbotten. Rapporterat: 53/10. Svag rapportering 1972. Troligen fattas åtskilligt, ställvis i kustområdena och mycket i de inre delarna. Bedömt: 80-125.

Norrbottnen. Rapporterat: 27/1. Synnerligen

svag
finn
delar
L
port
sko:
fråg
rap
40-
Sun
Rap
Sun
Rap
Bed
tab

Disl
Lan.
tätth
Nec
värde
S
pet
Öst
200
P
är s
fall:
Up
och
ca 1
är v
tot
Väs
Nor
V
tab

He
De
allt
197
rap
498
575
I
bec
ca

ger rapporte-
skap. Troligen
nt: 40-60.

0. Delvis god
m möjligen
ett centralt

Mycket ojämn

9. Delvis god
as åtskilligt i
i W och E.

nnolikt finns
ventuellt även

0-695.

Mager rap-
speciellt i N

123. Relativt
för svarthake-
God täckning
ndalen. Man
ntligen finns i
-375.

mbart rappor-
er: ovisst hur
ts huvuddel).

40/36. Blott
e inre delarna.
ns. Bedömt:

egativ rapport
ats häckande i
t finns här en

ingen rapport
le par 1969
regionen, men
all i detta stora
sedan länge.

1. Svag rappor-
lligt, ställvis i
inre delarna.

Synnerligen

svag rapportering 1972. Betydande tillägg torde finnas i såväl delar av kustlandet som de stora inre delarna. Bedömt: 60-100.

Lappland. Rapporterat: 13/11. Flertalet rapporterade par finns i den norra fjälldelen samt skogslandet nära landskapsgränsen i SE. Stort frågetecken för förekomsten i de stora, ej rapporterade/bevakade arealerna. Bedömt: 40-90.

Summa Norrland.

Rapporterat: 476/209. Bedömt: 722-1 075.

Summa Sverige.

Rapporterat: 1 162/863. Bedömt: 1 896-2 517. Bedömningarna enligt ovan redovisas också i tabell 2.

Diskussion

Landskapens populationsstorlek och populations-täthet

Nedanstående data baseras på de bedömda värdena enligt ovan.

Största häckningspopulationen hyser landskapet Hälsingland med drygt 300 par. Därefter följer Östergötland, Uppland och Småland, alla med ca 200-275 par.

Populationstätheten, uttryckt i par/1 000 km², är störst på Öland med ca 37. Därefter följer, i fallande täthetsföjd, Östergötland, Hälsingland, Uppland, Södermanland, Västmanland, Gotland och Gästrikland (från ca 24 till ca 14). Närke har ca 11; en grupp med en glesare täthet (ca 8-ca 3) är viktig eftersom ungefär en tredjedel av landets totala population finns här: Småland, Medelpad, Västerbotten, Ångermanland, Västergötland, Norrbotten och Jämtland.

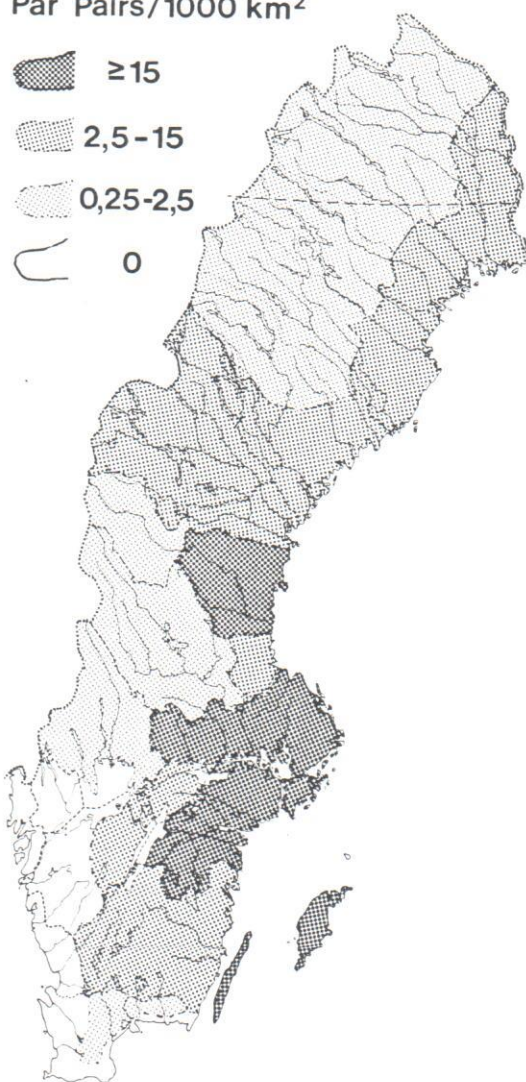
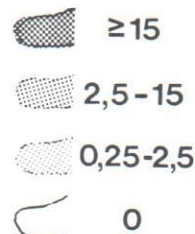
Värdena på populationstätheten redovisas i tabell 2, och åskådliggörs också i figur 2.

Hela Sverige

Den rapporterade häckningspopulationen uppgick alltså 1969 till ca 1 160 par (på 399 lokaler) och 1972 till ca 860 par (på 274 lokaler). Antalet rapporterade häckningslokaler 1969 + 1972 var 498; för femtonårsperioden 1958-72 redovisas 575 häckningslokaler.

Den verkliga häckningspopulationens storlek bedömer jag per 1969-72 ha uppgått till minimum ca 1900 par och mer sannolikt ca 2 500 par. Med

Par Pairs/1000 km²

Figur 2. Svarthakedoppingens *Podiceps auritus* populationstäthet (par/1 000 km²) 1969-1972 i de olika landskapen. Utbredningsgränserna är inte angivna utom i de södra och sydvästra gränslandskapen. Dalsland har möjligen häckare.

The population density (pairs/1 000 km²) of the Horned Grebe, Podiceps auritus, in 1969-1972 in the provinces of Sweden. The limits of the breeding area are not shown except for the provinces in the south and south-west. The province of Dalsland possibly has a few breeding pairs.

Tabell 2. Bedömt verkligt antal häckande par svarthakedopping i Sverige per 1969–1972 samt på detta antal baserad populationstäthet i par/1 000 km².*Estimated actual number of breeding pairs of the Horned Grebe in Sweden per 1969–1972, and the population density in pairs/1000 km², based on the same figures.*

Landskap Province	Antal par Number of pairs		Populationstäthet Population density			
	Min. Min.	Sannolikt Probably	Min. Min.	Sannolikt Probably		
Skåne	2	–	5	0,2	–	0,4
Blekinge	2	–	5	0,7	–	1,7
Småland	200	–	275	6,3	–	8,7
Öland	45	–	55	33,4	–	40,8
Gotland	45	–	50	14,2	–	15,8
Östergötland	250	–	275	22,7	–	25,0
Västergötland	70	–	80	4,0	–	4,6
Dalsland	0	–	2	0	–	0,5
Σ Götaland	614	–	747	6,7	–	8,1
Värmland	10	–	15	0,5	–	0,8
Närke	40	–	60	9,0	–	13,5
Södermanland	150	–	175	17,1	–	19,9
Uppland	225	–	275	17,4	–	21,2
Västmanland	125	–	150	14,0	–	16,8
Dalarna	10	–	20	0,3	–	0,7
Σ Svealand	560	–	695	6,7	–	8,3
Gästrikland	50	–	75	10,9	–	16,4
Hälsingland	300	–	375	19,9	–	24,9
Medelpad	30	–	70	4,0	–	9,3
Ångermanland	70	–	110	3,3	–	5,2
Härjedalen	2	–	5	0,2	–	0,4
Jämtland	90	–	125	2,4	–	3,3
Västerbotten	80	–	125	5,1	–	7,9
Norrbottn	60	–	100	2,2	–	3,6
Lappland	40	–	90	0,3	–	0,8
Σ Norrland	722	–	1 075	2,8	–	4,1
ΣΣ Sverige	1 896	–	2 517	4,3	–	5,8

beaktande av primärmaterialets magra kvalitet är det ytterst vanskligt att göra en maximi-bedömning; jag håller det dock för osannolikt att stammen under dessa år har överstigit 3 000 par.

I olika sammanhang vill man ha värden på olika arters häckande totalpopulation i landet. Det föreslås att svarthakedoppingens per 1969–72 tills vidare anses vara ca 2 500 par, som ett närmevärde.

Norrland hyser mest svarthakedoppingar med ca 40 % av rikets population; Götaland har obetydligt mer än Svealand. Populationstätheten är emellertid störst i Svealand och Götaland (båge ca 7 å 8 par/1 000 km²) mot Norrlands ca 3 å 4.

Häckning förekommer i alla landskap från Skåne (NE-delen) till Lappland (den nordligaste kända lokalen i nordkanten av Torne träsk), med undantag för Halland, Bohuslän och Dalsland

(?); häckning i Härjedalen 1969–72 är dock bedömd.

Populationsförändringar och biotoper

En närmare redovisning av populationsförändringarna görs inte, dels av utrymmesskäl, dels därför att det är tveksamt om tillgängligt primärmaterial tillåter en djupare analys. Det skall blott konstateras att arten ökat i senare tid med skönjbara ökningsvågor speciellt under 1940-, 50- och 60-talen – samtidigt som jag bedömer att ökningen ställvis inte varit fullt så betydande som ibland görs gällande.

Arten häckar i en lång rad vattentyper, från stora sjöar (t.ex. delar av Mälaren och Hjälmarren, Tåkern), i mellanstora och små sjöar av eutrof eller semieutrof typ till mycket små gölar.

antal baserad

the population

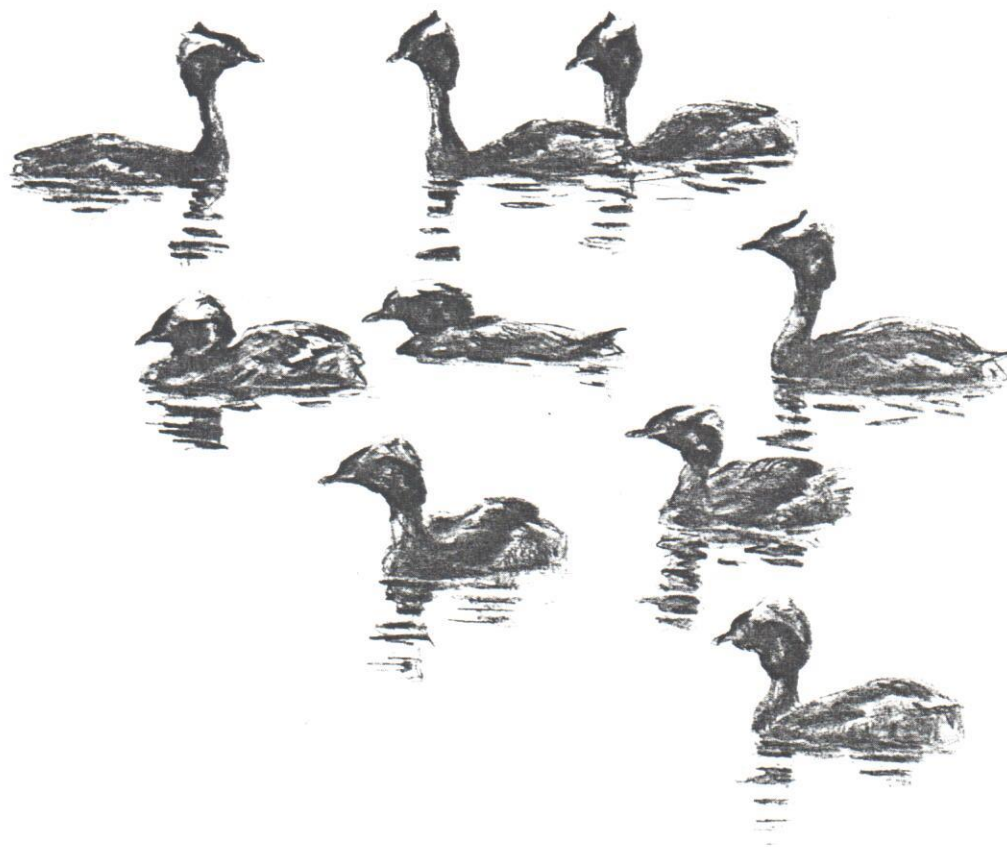
thet
asity
Sannolikt
Probably

0,4
1,7
8,7
40,8
15,8
25,0
4,6
0,5
8,1
0,8
13,5
19,9
21,2
16,8
0,7
8,3
16,4
24,9
9,3
5,2
0,4
3,3
7,9
3,6
0,8
4,1
5,8

72 är dock

ationsföränd-
messkäl, dels
tillgängligt
lys. Det skall
nare tid med
er 1940-, 50-
bedömer att
tydande som

entyper, från
Hjälmarén,
var av eutrof
små gölar.

Gun Åberg

Studier av svarthakedoppingar i spända ställningar.

Studies of Horned Grebes in tense postures.

Påfallande är också hur ofta arten häckar i av människor anlagda vatten, t.ex. konstgjorda andvatten och f.d. lertag (mycket vanligt). Av speciellt intresse synes vara häckningar i småvatten på öar i skärgården (känt från bl.a. Småland, Södermanland, Uppland, Hälsingland, Ångermanland, Norrbotten) samt i mer eller mindre bräckt saltvatten (känt från bl.a. Småland, Östergötland, Uppland, Gästrikland, Hälsingland); se t.ex. Hedenström (1966), Holm (1971), Lundberg & Wahlberg (1968), Regnell (1965), Risberg (1973).

Slutligen må konstateras att arten förekommer inom landet i minst två, möjligen flera raser; ett förhållande som jag länge påpekat (se också Regnell 1971).

Sammanfattning

Två inventeringar, en privat 1969 och SOF:s riksinventering 1972, har genomförts för att få kännedom om storleken av svarthakedoppingens häckningspopulation i Sverige. Ingen av inventeringarna var av tillfredsställande kvalitet: mager eller utebliven rapportering för stora områden och inte sällan felbedömningar beträffande häckning och parantal beroende på otillräcklig kunskap om arten. De rapporterade häckningsparen uppgick till ca 1 160 år 1969 (på 399 lokaler) och ca 860 1972 (på 274 lokaler). Antalet häckningslokaler 1969 + 1972 var 498; för femtonårsperioden 1958–72 redovisas 575 lokaler.

En bedömning per 1969–72 av den verkliga

häckningspopulationens storlek med beaktande av en rad felkällor har gjorts trots den uppenbara vanskligheten. Den utmynnar i en bedömd minimipopulation om ca 1 900 par, mer sannolikt ca 2 500 par och en maximipopulation om kanske 3 000 par. Det föreslås att landets häckningspopulation per 1969–72 tills vidare anses uppgå till ca 2 500 par.

Efterskrift

Manus till denna artikel inlämnades till VF:s redaktion i februari 1974. Vid publicerandet nu sju år senare har jag föredragit att inte ändra innehållet frånsett formaliteter.

Har svarthakedoppingens häckningspopulation förändrat sig sedan 1969–72? Jag kan inte avge ett definitivt, rikstäckande svar. Men ett antal kontroller, indicier och erhållna muntliga uppgifter pekar på att i varje fall för vissa avsnitt en viss nedgång skett sedan dess.

I tidskriften *Anser* har Staffan Ulfstrand och Göran Högstedt (1976) skrivit en intressant artikel "Hur många fåglar häckar i Sverige?". För svarthakedoppingen anges ca 1 000 par, vilken uppgift är hämtad i – som man får hoppas – god tro från Jon Fjeldså (1973). Detta av Fjeldså bedömda antal är alltså mindre än hälften av det sannolikt verkliga; en lustig illustration till hur farligt det är att uttala sig i frågor man inte känner till.

Ett stort antal personer, ornitologiska föreningar och rapportkommittéer har lämnat skriftliga och muntliga bidrag till primärmaterialet för denna artikel.

Personligen vill jag tacka dem som bidrog till 1969 års inventering i min regi. SOF:s Forskningskommitté tackar här genom mig dem som bidrog till 1972 års inventering.

Också ett beklagande å VF:s vägnar att publicerandet blivit så försenat, sju år efter att manus inlämnades.

Alltså: ett varmt tack till er alla som lämnat bidrag!

Summary: The breeding population of the Horned Grebe, *Podiceps auritus*, in Sweden

The size of the breeding population of the Horned Grebe in Sweden was almost unknown. Therefore the author initiated a countrywide census in 1969. The Swedish Ornithological Society again organized a census in 1972; the primary material was handed to me in 1973 for analysis. The manuscript covering both censuses was submitted to *Vår Fågelvärld* in February 1974, but publishing was delayed until now.

The result of the two censuses is that 1,162 breeding pairs at 399 localities were counted in 1969, and 863

pairs at 274 localities in 1972. Table 1 tabulates the figures for each province, and Figs 1 and 2 present the distribution. There were 498 breeding localities from both censuses together. The number of known localities from the whole period 1958–1972 was 575.

Both censuses, however, poorly reflect the truth, underestimating the actual size of the population. There are several sources of error, e.g., missing reports for vast areas of the country, only occasional reports from other areas, misinterpretation with regard to the breeding-or-not question, and strong underestimates of the number of breeding pairs owing to insufficient knowledge of the species. An attempt has therefore been made to estimate the actual numbers. Separate estimates have been made for each province or part of a province, taking into account as many as possible of the various sources of error. Table 2 shows these estimates and also the corresponding population densities.

The total breeding population of the Horned Grebe in Sweden in 1969–1972 was at least 1,900 pairs; it probably did not exceed 3,000 pairs. In my opinion it was probably around 2,500 pairs.

About 40 % of the population bred north of about 61°N. The population density here was lower, however, about 3–4 pairs/1,000 km² compared with 7–8 pairs/1,000 km² in the south. The population density was highest on the island of Öland with about 37 pairs/1,000 km². Fig. 2 gives details of the various regional densities.

Litteratur

- Fjeldså, J. 1973. Distribution and geographical variation of the Horned Grebe *Podiceps auritus* (Linnaeus, 1758). *Ornis Scand.* 4: 55–86.
- Hedenström, L. 1966. Fynd av häckande svarthakedopping (*Podiceps auritus*) i Östergötlands skärgård 1965. *Vår Fågelvärld* 25: 277–278.
- Holm, B. 1971. Fåglar i Norrbotten. *Norrbottens Natur* 26: 2–175.
- Lundberg, S. & Wahlberg, S. 1968. Naturvårdsinventering i Norrbottens skärgård. *Norrbottens Natur* 24: 3–43.
- Mascher, J. 1972. Svarthakedoppingen, *Podiceps auritus* (L), på Öland. *Calidris* 1: 3–11.
- Regnell, S. 1965. Svarthakedopping (*Podiceps auritus*) och smådopping (*Podiceps ruficollis*) häckande på skärgårdsöar. *Vår Fågelvärld* 24: 401.
- Regnell, S. 1971. Äggmätning hos svarthakedopping (*Podiceps auritus*). *Meddelande från Tåkerns fältstation*, nr 7: 45–46.
- Regnell, S. 1981. Att taxera häckningsbestånd av svart-hakedopping *Podiceps auritus*. *Vår Fågelvärld* 40: 23–32.
- Risberg, E.L. 1973. Skyddsvärd natur i Gästrikland. *Vår Fågelvärld* 32: 134–138.
- Ulfstrand, S. & Högstedt, G. 1976. Hur många fåglar häckar i Sverige? *Anser* 15: 1–32.

Teckning ©: författaren

Sten Regnell, Villa Dalhem, Mellanvägen 3, S-612 00 Finspång